

עשרים שנה לפרוץ האנתפאדה הראשונה: האם שבה הזירה הפלסטינית לנקודת ההתחלה?

מיכאל מילשטיין

יום השנה העשרים לפרוץ האנתפאדה מספק הזדמנות טובה לבחון את השינויים הדרמטיים שחלו בפניה של זירה הפלסטינית מאז אותו אירוע, ובראשם העתקת מוקד הזירה מהפזורה לשטחים וחילופי המשמרות במנהיגות הלאומית בין פתח לחמאס. אלה נגזרים דווקא מיסוד שאינו משתנה בזירה הזאת – ההיטלטלות נטולת ההכרעה בין נכונות להתמקד ביעד המדינה ובין הדבקות ביעדים הלאומיים ארוכי הטווח (השיבה ושחרור כל פלסטין). המשך המגמות האלה עשוי להציב בפני ישראל תרחישים בעייתיים בעתיד, ובראשם הידרדרות למציאות של מדינה דו־לאומית, ומנגד – כינון ישות פלסטינית עצמאית, אך עוינת ותוקפנית בשליטת חמאס.

בחסות הניסיון של ארצות הברית להיעזר ב"רוח הגבית" של מלחמת המפרץ הראשונה לצורך עיצוב מחודש של המזרח התיכון.

גם בהקשר הפנים-פלסטיני ייצגה האנתפאדה תפנית חשובה: מדובר באירוע הלאומי המרכזי הראשון שהונהג בידי "הפנים", זירה שעמדה במשך עשרות שנים בצלו של "החוץ", המרחב שכוונה בו התנועה הלאומית הפלסטינית המודרנית מסוף שנות החמישים. יום השנה העשרים לפרוץ ההתקוממות מקביל גם ליום השנה העשרים לייסוד חמאס, ולא בכדי (התנועה מציינת את 14 בדצמבר 1987 כיום הקמתה, כלומר כשבוע לאחר פרוץ ההתקוממות). אירוע זה סימל את "פריצתה" של התנועה – נציגה מובהקת של "הפנים" – לקדמת הבימה הלאומית, ולהשלמת המהפך הפנימי שעברה – מתנועת "אחים מוסלמים", הממוקדת במישור החברתי, לארגון המוביל מאבק מזוין ("ג'האד") ושואף לביסוס מעמד של מנהיגות לאומית בזירה הפלסטינית. לפיכך מובן מדוע ההתקוממות נתפסת כ"ריית

8 בדצמבר 2007 ציינו הפלסטינים את יום השנה העשרים לפרוץ האנתפאדה (שזכתה בדיעבד לכינוי – "הראשונה"). זמן זה מספק הזדמנות טובה לעצור ולתהות על קורות הזירה הפלסטינית בשנות הדור (כמעט) שחלפו מאז, ולבחון מה היו התמורות שחלו בפניה. ניתוח השוואתי שכזה מספק פרספקטיבה חדשה יותר להבנת תהליכי העומק המתחוללים בזירה הפלסטינית כיום וכלים יעילים יותר לשרטוט תרחישי העתיד בה. על כלל הגורמים בזירה הפלסטינית (ומחוץ לה) מקובלת הקביעה שלפיה האנתפאדה היא אירוע רב-חשיבות בהיסטוריה של התנועה הלאומית הפלסטינית. בהקשר האסטרטגי הרחב (בייחוד מנקודת הראות הבין-לאומית) חידדה ההתקוממות – חידוד חסר תקדים – את המודעות לבעיה הפלסטינית והעלתה לדיון את הצורך בפתרונה (תובנה שחלחלה במלוא עוצה גם לשיח הישראלי הפנימי). אירועים אלה סללו את הדרך לתהליך המדיני שנפתח כמה שנים מאוחר יותר, בין היתר,

מיכאל מילשטיין הוא עמית מחקר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. לאחרונה ראה אור ספרו – **המהפכה הירוקה: דיוקנה החברתי של תנועת החמאס**.

העשייה ב"שטחים" נשלטים בידי קבוצה צעירה יותר שצמחה ב"פנים" ושימשה מנהיגה של האנתפאדה הראשונה (הדבר בא לידי ביטוי בולט בקרב הנהגת השטח או הרחוב ובפוליטיקה הפנימית, וקצת פחות בדרגי הממשל ובעשייה המדינית "הגבוהה", בפרט מגעים במסגרת המשא ומתן המדיני). מנגד, הפזורה הפלסטינית נותרה ללא מנהיגות, השפעה או ייעוד. המחשה בולטת לכך מגולממת בהיטמעות של מוסדות אש"ף בגופי "הרשות", תוך איבוד מעמדם; ובבחירות הציבוריות הרחבות בזירה הפלסטינית, בפרט לנשיאות ולפרלמנט, המוכרעות אך ורק בידי תושבי "הפנים".¹

שינוי פניה של האליטה הלאומית – מבט חטוף על הדוברים בשם העשייה הפלסטינית, אז והיום, ממחיש את מרב ההבדלים שחלו בסגנון, בגיל ובמוצא של המנהיגות הלאומית ב"פנים". את פיצל אלחסיני, חנאן עשראוי, סרי נסיבה, חנא סניורה, וחידר עבד אלשאפי (כולם מנהיגי ציבור שבלטו במיוחד במישור המדיני וההסברתי-קשורתי).² החליפו כלל דוברי חמאס (הן מהדרג המדיני והן מהדרג הצבאי), ולצדם כמה מנהיגים אשר עדיין מייצגים את העשייה המדינית-דיפלומטית (המקור של חלק ניכר מהם מ"החוף"), ובראשם אבו מאזן. מלבד זאת, בולטים גורמים אחרים המתיימרים לייצג את "הרחוב" או "העם", מרביתם מפקדי חוליות טרור, כגון "גדודי חללי אל-אקצא" של פתח או ועדות ההתנגדות העממית. האנתפאדה סייעה אפוא מאוד לקידום תהליך חברתי-פוליטי עמוק יותר בזירה הפלסטינית של העברת "מקל המנהיגות" מידי האליטות "הישנות", בפרט נציגי המשפחות העירוניות הנכבדות בגדה המערבית וראשי אש"ף בפזורה, לידי דור צעיר ואקטיביסטי, המזוהה עם הרחוב ומייצג פריפריה חברתית, בעיקר מחנות הפליטים והמגזר הכפרי. דור זה, שצמח מתוך ההתקוממות והנהיג את מהלכיה, מיוצג בייחוד בהנהגת חמאס (וגם בהנהגה הצעירה של פתח),³ והוא שלמעשה חולש כיום על הנעשה בזירת "הפנים".

הפתיחה" במאבק בין הזרם האסלאמי לאש"ף ופתח על ההגמוניה בתנועה הלאומית הפלסטינית, עימות שנמשך עד עצם היום הזה.

בעשרים השנים שמאז פרוץ ההתקוממות חוותה הזירה הפלסטינית שורה ארוכה של תפניות ותהפוכות דרמטיות. כללית, אפשר להגדיר שלוש חטיבות זמן מרכזיות בתקופה הזאת, כמעט שוות באורכן: שנות המאבק, שהלכו ואיבדו את אופיין העממי לטובת עימות מזוין – מאז 1987 עד חתימת הסכם אוסלו בספטמבר 1993; "בניין המדינה" – השנים שהיו הפלסטינים ממוקדים בגיבוש ממשל ובביסוס ריבונות, עד פרוץ אנתפאדת אל-אקצא (ספטמבר 2000); והשיבה למאבק – תקופה שכוללת, מלבד חידוש המאבק האלים נגד ישראל, גם התפוררות מואצת של הממשל שגובש מאז 1994 וחילופי משמרות מואצים בהנהגה הלאומית – בין הזרם הלאומי לזרם האסלאמי.

בין העבר להווה: מניין התמורות

השוואה בין דיוקנה הנוכחי של הזירה הפלסטינית למצבה ב-1987 מעלה כמה ממצאים המשקפים את התמורות שחלו בה. הראשונה שבהן היא **עליית "הפנים" ודעיכת "החוף"** – האנתפאדה סימלה באופן המובהק ביותר את העתקת מוקד העשייה וקבלת ההכרעות בזירה הפלסטינית מהפזורה, "רחם" התנועה הלאומית הפלסטינית המודרנית, ל"שטחים". אמנם ערפאת שיבש את השלמתו המוחלטת של תהליך ההשתלטות של הנהגת "הפנים" על מרכז הזירה כאשר השתלט (עם "קבוצת תוניס") על הרשות, ובכך בלם את כוחה של הנהגת "הפנים", ואולם כוחם של הזמן וההתהליכים הביולוגיים המגולמים בו מתברר תמיד כחזק יותר. כיום, מלבד כמה "שרידים" של הנהגת "החוף" (כמה מהם דומיננטיים מאוד, כמו אבו מאזן (מחמוד עבאס), הנשיא הפלסטיני ואבו עלאא' (אחמד קריע), ראש צוות המשא ומתן הפלסטיני לשיחות המדיניות עם ישראל), מרבית מוקדי

דיוקנה המשתנה של החברה – החברה
הפלסטינית לא הייתה מעולם "חילונית", לפחות לא לפי ההגדרות המקובלות במערב למצב תרבותי זה, ואולם רמת האדיקות הדתית ומאפייניה החברתיים, כמו שבאים לידי ביטוי ברחוב הפלסטיני כיום, לא היו בעלי היקף כה נרחב ב-1987. כדי להבין את שורשי השינוי יש להתבונן התבוננות רחבה יותר במרחב שסביב הזירה הפלסטינית. הלכה למעשה, תהליך האסלאמיזציה שהחברה הפלסטינית חווה בעשרות השנים האחרונות משותף לכלל החברות באזור (ובכלל זה המגזר הערבי בישראל) ומשקף תמורות תרבותיות-רעיוניות פנימיות עמוקות. נראה אפוא כי יהיה זה שטחי מדי "לנכס" את התחזקות חמאס אך ורק לבעיות חברה וכלכלה או לייאוש מהתהליך המדיני. באופן דומה, יש להבהיר כי המשבר הקשה שפתח חווה כיום ניזון לא רק מבעיות אלה. הוא מקביל לזה שחוות תנועות לאומיות לא דתיות אחרות באזור (הבעת' בסוריה, הפל"ן באלג'יריה, המפלגה הלאומית הדמוקרטית במצרים), ומייצג חוסר יכולת של אלה לתת מענה לשאלות זהות וייעוד או לתסכול תרבותי רב-שנים שכלל המרחב הערבי מתמודד עמו, בפרט בכל הקשור להתמודדות עם המערב. מצב זה מקרין ישירות על מעמדו של המחנה התומך בהסדרה מדינית בזירה הפלסטינית. המחנה הזה מורכב בעיקר מאישים המעדיפים רעיונות לאומיים לא דתיים מאלה הטעונים ביסודות אסלאמיים. יום השנה הארבעים להקמת החזית העממית לשחרור פלסטין, המצוין בימים אלה – בקול ענות חלושה למדי, הוא במידה רבה יוצא מן הכלל המעיד על הכלל בהקשר הזה.⁴ אמנם היקפם הצנוע של האירועים ממחיש בעיקר את היעלמותו של מחנה השמאל הפלסטיני, אולם גם את המשבר שכלל הרעיון הלאומי הלא דתי הפלסטיני נתון בו, שחזיתות השמאל שימשו תמיד מייצגות בולטות שלו (החזית העממית הייתה בעבר אחד הארגונים המשפיעים ביותר בזירה הפלסטינית, ובתקופות מסוימות אף התחרתה עם פתח על הנהגת הזירה).

התפוררות הממשל וכישלון המדינתיות – בין
שתי האנתפאדות התקיימה "תקופת עדנה" לתנועה הלאומית הפלסטינית, וזו גולמה בהקמה חסרת התקדים של ישות מדינתית ריבונית למחצה בשטחי "הפנים". כל העשייה הפלסטינית באותה התקופה

ביטאה ראשוניות והתמסדות, ואלה אפפו את המאמץ לכינון מערכת פוליטית עצמאית והפעלת מוסדות שלטון. מנגד, שנות העימות מאז 2000 מסמלות נסיגה הדרגתית מהמפעל הלאומי הזה ולצדה – שיבה נרחבת לרעיונות המקסימליסטיים של הלאומיות הפלסטינית, ובראשם מימוש השיבה ושחרור כל פלסטין (ובכלל זה מצד גורמים בפתח, מפלגת השלטון שהובילה את יעד בניין המדינה ועמדה בראש ההסכמים

המדיניים עם ישראל). בחסות תהליך ההתפוררות של הממשל המרכזי, ניכרת, כמו שפלסטינים רבים מעידים, גם התרופפות במונח החמקמק והגמיש מלכתחילה "זהות לאומית". כך, במקום הנאמנות הבסיסית ללאום, שהמייצג הבולט ביותר שלו הוא המוסד "מדינה", מסתמנת כיום התחזקות של מוקדי זהות המספקים לפלסטינים מענה רעיוני וחומרי כאחד – מהחמולה, יישוב המוצא והשבט, עד הרעיונות האסלאמיים לגוניהם השונים.

הפיצול הלאומי – פרדוקס הוא שדווקא
בשליטת כובש משותף ובעידן של מאבק נגד אויב חיצוני משותף התנהלו שני האזורים המרכיבים את זירת "הפנים" בסימולטניות יחסית, ובקרב תושביהם פיעמה תחושה של אחדות גורל. לעומת זאת, ב"עידן המדינה" הידרדר המצב עד כדי פיצול, כמעט רשמי, בין שתי ישויות הנשלטות בידי ממשלים עוינים זה לזה, תנועות ורעיונות נפרדים (מצב המגלם בעצם "מלחמת אזרחים קרה", כלומר פיצול המדינה בין שני ממשלים, כמו שהיה במקרים אחרים של מלחמות אזרחים, כמו בספרד, בארצות הברית,

במקום הנאמנות הבסיסית ללאום, שהמייצג הבולט ביותר שלה הוא המוסד "מדינה", מסתמנת כיום התחזקות של מוקדי זהות המספקים לפלסטינים מענה רעיוני וחומרי כאחד – מהחמולה, יישוב המוצא והשבט, עד הרעיונות האסלאמיים

טבועים בעומק ההתנהלות הפוליטית והחברתית של הפלסטינים במשך השנים.

בהקשר הזה אפשר למנות כמה נקודות מרכזיות, והראשונה שבהן – **דינמיקה הרסנית בין הנהגה לשטח**. להבדיל מזירות ערביות רבות שהתבססה בהן מדינה ריבונית, ולפיכך פותחו אמצעי אכיפה והכוונה (ובכללם אמצעים כוחניים) מול הציבור, בזירה הפלסטינית, בהיעדרו של שלטון ריכוזי, ממשיך זה עשרות שנים לרחוש "רחוב תוסס", אשר לפרקים הוא המניע העיקרי של תהליכי עומק ואירועים היסטוריים. ההנהגה הפלסטינית רואה פעמים רבות בדינמיקה הזאת "אמצעי" או "נכס" שאפשר לתעל מול גורמים חיצוניים (בפרט ישראל), ואולם הלכה למעשה היא מאבדת כבר מהשלבים הראשונים שליטה על האירועים, ולבסוף אף נפגעת בעצמה מהאנרכיה שנוצרת בגללם. כך היה באירועי 1936-1939⁷, באנתפאדה הראשונה והשנייה, ובמידה רבה אף בהשתלטות חמאס על הרצועה בקיץ 2007 (אירוע שהונהג בעיקרו בידי הגורמים הצבאיים בתנועה). "השטח", מונח המגלם לרוב ציבור נטול הכוונה או כנופיות זרועות מזוינות הפועלות לפי שיקול דעת עצמאי, הוא שקובע את "הכיוון הלאומי", מציאות שלהנהגות יש בה מרחב השפעה מוגבל למדי. התקופה החרیגה בהקשר הזה הייתה "בניין המדינה", אז גובשו זרועות אכיפה בעלות השפעה מסוימת מול הציבור, ואולם כאמור, התקופה הזאת התפוגגה בין היתר בשל רצונו של ערפאת להסיט את הלהט הציבורי נגד ישראל מאז ספטמבר 2000, מהלך שציין ראשיתה של הידרדרות, וזו טרם באה אל סופה.

ההיטלטלות בין מהפכה ובין מדינה – בעצם מדובר בנוסחה הבסיסית ביותר להבנת הדינמיקה של הזירה הפלסטינית המודרנית. זה שישים שנה דילמה קבועה בין שתי ברורות ניצבת בפני הפלסטינים: נכונות לקבל מדינה, גם אם מוגבלת בשטחה (חלק מ"פלסטיין ההיסטורית"), ולבסס בה ממשל ריבוני; או המשך הניסיון לממש – כאן

ברוסיה או בסין.⁸ בהקשר הזה ראוי להדגיש במיוחד את מהלכיה של חמאס בשני העשורים האחרונים – משולי הזירה הפלסטינית לכיבוש "כיפתה". התנועה הזאת כוננה סדר חדש ב"חצי מפלסטיין" (רצועת עזה), ועשתה מחילופי שלטון חילופי משטר. יתר על כן, חמאס ביססה מעמד חסר תקדים של תנועת "אחים מוסלמים" שהצליחה גם לזכות בבחירות דמוקרטיות וגם למגר בכוחנות את הממשל הקיים, ובעיקר לנהל בו בזמן ממשל וג'האד⁹ (כל זאת, גם אם המציאות הנוכחית רחוקה מלהיות "אידאלית" מבחינת התנועה, קל וחומר מנקודת מבטו של הציבור הפלסטיני).

תפיסת ההסדרה ורעיון ההתנגדות – עד פרוץ אנתפאדת אל-אקצא ניכר היה כי התמיכה בהסדרה מדינית עם ישראל, ברוח "שתי מדינות לשני עמים" קונה אחיזה רחבה יותר ויותר, ודוחקת בהדרגה את הציוד, הטבעי כמעט, בעקרון ההתנגדות (כלומר המאבק המזוין כאמצעי למלחמת חורמה נגד ישראל). פרדוקס הוא שנראה כי כל אימת שהיו הפלסטינים רחוקים מהתמודדות ישירה עם נושאי הליבה של הסדר הקבע והוויתורים הלאומיים הכואבים המגולמים בו הסתמנה בקרבם תמיכה רחבה בעקרון ההסדרה, ואולם ככל שחייבה התקדמות המשא ומתן המדיני עם ישראל דיון פנימי נוקב סביב סוגיות הליבה (בייחוד הפליטים וירושלים), כן נחשפה הדילמה העמוקה בתודעת הפלסטינים. במוקדה – חוסר הנכונות של מרבית הזירה לבצע הכרעות היסטוריות שנויות במחלוקות, ולצדה – חוסר יכולתה של ההנהגה לאכוף הכרעות לאומיות כואבות על הציבור. תופעה זו נחשפה במלוא עוצה במהלך ולאחר שיחות קמפ-דיוויד בשנת 2000, אולם סימניה ניכרים גם בדיוני המשא ומתן המדיני הנערכים כיום.

בין העבר להווה: נקודות דמיון

נקודות הדמיון בין העבר להווה מעידות במידה רבה על תופעות שורשיות, בפרט כאלה שדפוסייהן

ועכשיו – את היעדים הלאומיים ארוכי הטווח, תוך כדי ניהול מאבק מתמשך נגד ישראל וללא ביסוס של ריבונות מלאה. גם לאחר שטעמו חלקים גדולים מהזירה הפלסטינית "טעמה של מדינה", עדיין הם מסרבים להכריע בדילמה הזאת, והעדיפו לשוב למאבק אלים, שמשמעותו בריחה מהכרעה, אותה הכרעה שנקט בן-גוריון עבור היישוב היהודי בשנים 1947-1948. הפרדוקס ההיסטורי מגולם במלוא עוזו במנהיגות הזירה הפלסטינית בעשרות השנים האחרונות: ערפאת היה מנהיג שייתכן כי היה יכול לקדם הכרעות בזירה, אך נמנע מהן בעקביות; ומנגד – אבו מאזן עשוי להיות מנהיג שיהיה מוכן להכרעות, אך כנראה אין בכוחו לממשן. חמאס מצדה פוסלת את כלל השיח בנושא, ומקרב הזרם הלאומי לא מסתמן (לפחות לפי שעה) מנהיג בעל שיעור קומה שיהיה בעל יכולת או רצון להוביל את הזירה (בעצם את הגדה המערבית בלבד) לעבר הכרעות לאומיות כואבות.

חמאס כמרוויחה המרכזית מהקריסה הפנימית – היטלטלות הזירה הפלסטינית בין מהפכה ובין מדינה, מותירה אחריה כיום ישות פוליטית רבת-סתירות: היא מפוצלת בין שני ממשלים עוינים זה לזה; זוכה בחלקה להכרה בין-לאומית ומנהלת מוסדות ממשל; ובו בזמן – חלקים מקרבה ממשיכים לנהל עימות מזוין עם ישראל, ואילו אחרים דנים עמה על הסדר פוליטי ארוך טווח. מציאות שכזאת נוחה במיוחד עבור גורמים החותרים לשמר מרחב של עימות תמידי עם ישראל ולהימנע מהכרעות לאומיות כואבות. חמאס הייתה המרוויחה המרכזית מהאנתפאדה הראשונה; אירוע זה העניק לה בימה לקדם את עצמה כמנהיגה פוליטית וחברתית וכגוף לוחם בעת ובעונה אחת ויצר מרחב של עימות מתמשך. **אמנם** עימות זה דעך לאטו סביב הקמת הרשות, אולם הוון כל העת בידי התנועה (וגורמי טרור אחרים) באמצעות המשך הפיגועים. כאמור, אנתפאדת אל-אקצא יצרה מצב כלאיים אותו ניצלה חמאס להתחזקות, והדבר בא לידי ביטוי בניצחונה

של התנועה בבחירות לפרלמנט בינואר 2006 או בהשתלטותה על הרצועה ביוני 2007. כל זאת בלי להידרש לווייתור על המאבק המזוין או להכריע בצמתים שהאידאולוגיה וכורח המציאות ניצבים בהם בסתירה חריפה. נראה כי המציאות העמומה נוחה במיוחד עבור "ארגון רשת" כמו חמאס, שכמה מדפוסי פעילותו עומדים בסתירה למיסוד ולהיררכיה מוגדרים, להצבת גבולות פנימיים וחיצוניים ברורים ולתהליכי קבלת החלטות מסודרים. היא מצליחה אפוא לקיים עצמה כתנועה לוחמת וכמפלגת שלטון, ובעצם נהנית מחוסר הצורך להכריע בין שני הקטבים (את הלקח הזה למדה במידה רבה מקודמתה בהנהגת הזירה – פתח).

סיכום

עשרים שנה לאחר פרוץ האנתפאדה הזירה הפלסטינית מצויה אפוא בריחוק ניכר ממרבית היעדים הלאומיים שנשאו "מנהיגי 1987" (מקרב הזרם הלאומי לפחות), ובראשם – כינון מדינה. המדיניות שנבנתה בעמל רב מתפוררת; עקרון האחדות הלאומית קועקע; אין התקדמות בשיח הפנימי בנוגע לסוגיות הליבה בתהליך המדיני; ועתיד ההידברות עם ישראל על

ההסדר העתידי לוט בערפל, ואולם ההשוואה בין שתי התקופות מעידה גם על שיפור מסוים (אף אם צנוע למדי) שחל במעמדו של העניין הפלסטיני: הוא ביסס מעמד מדינתי כלשהו; זוכה להכרה בין-לאומית רחבה; ומלווה כל העת במעורבות רבה של גורמים בין-לאומיים בכירים, ובראשם ארצות הברית. אין בכל אלה כדי לשפר את

המאזן הבעייתי שהפלסטינים נתונים בו כיום, אולם הוא עשוי להיות נקודת מוצא עבור הנהגה פלסטינית חדשה, המבוססת על גורמי "פנים" בני הדור שהנהיג את האנתפאדה מקרב הזרם הלאומי, שיש להם אחיזה בשטח (בראשם מרואן ברע'ות'י). הגם שאין

**עשרים שנה לאחר פרוץ
האנתפאדה הזירה
הפלסטינית מצויה בריחוק
ניכר ממרבית היעדים
הלאומיים שנשאו "מנהיגי
1987" (מקרב הזרם הלאומי
לפחות), ובראשם – כינון
מדינה**

- נציגים בולטים של הקבוצה הזאת בפתח הם: מרואן אלברע'ות', מחמד דחלאן, ג'בריל אלרג'וב וחסין אלשיח'.
- החזית העממית הוקמה ב-11 בדצמבר 1967 על ידי ג'ורג' חבש, ששימש משך שנים רבות המזכיר הכללי שלה.
- ועם זאת קיים הבדל מרכזי בין התקדימים האלה למקרה הפלסטיני: בכל מקרי העבר, היה קיים קו מגע גיאוגרפי ישיר בין שני הממשלים שהוקמו בעקבות מלחמות האזרחים. מציאות זאת גם העניקה לאחד הצדדים אפשרות להכריע באופן סופי את הצד השני. מצב כזה לא קיים בזירה הפלסטינית, שבה שני הממשלים הקיימים כיום מפוצלים מבחינה גיאוגרפית, ואין מגע ישיר המאפשר מאבק צבאי, קל וחומר השתלטות של צד אחד על משנהו.
- לשם השוואה: במצרים ובירדן נטלות תנועות "האחים המוסלמים" חלק בבחירות, אולם כוחן מוגבל על ידי הממשלים המקומיים (בין היתר באמצעות זיוף תוצאות הבחירות); באלג'יריה זכתה התנועה האסלאמית בסיבובים הראשונים של הבחירות הפרלמנטריות (1991-1992), אולם הצבא במדינה ביטל את הבחירות, ובכך מנע השתלטות של האחים המוסלמים על המדינה; בתורכיה הצליחה התנועה האסלאמית המקומית לעלות לשלטון באמצעות בחירות דמוקרטיות, אולם כוחה נבלם כל העת על ידי הצבא; ובסודאן – הצליחה התנועה האסלאמית לעלות לשלטון למשך מספר שנים, אולם זאת באמצעות מהלך של הצבא ולא דרך בחירות דמוקרטיות.
- האירועים החלו כיוזמה של האליטה העירונית הפלסטינית לקדם מהלכי מחאה נגד המנדט הבריטי והיישוב היהודי. עד מהרה איבדה ההנהגה הלאומית את יכולת השליטה על האירועים, עליהם השתלטו כנופיות מזוינות ופורקות עול, כמעט כולן על טהרת בני כפרים או מהגרים מהכפרים לערים. כנופיות אלה פעגו מאוד במעמד ההנהגה הלאומית, בין היתר באמצעות חיסול חלק ניכר מנציגיה.
- 3 ביטחון מלא בכך, קיימת אפשרות שמנהיגות שכזאת תוכל או תרצה לשפר את מצבה האסטרטגי השלילי של הרשות, בגדה לפחות (סביר כי ברצועה שינוי שכזה אינו בר מימוש בטווח הזמן הקרוב).
- 4 אם גם תרחיש כזה לא יצא לפועל (וכאמור, סבירותו מלכתחילה אינה ברורה עד מועטה, בין היתר משום שמדובר במחנה אשר אינו מגובש) – צפוי שיעמדו בפני ישראל בטווח הארוך (כמה שנים) שני תרחישים חמורים: הידרדרות למציאות של מדינה דו-לאומית, ומנגד – כינונה של ישות פלסטינית עצמאית, אך עוינת ותוקפנית מעברו האחר של "הקו הירוק", כנראה בהנהגתה של חמאס.
- 5 בראייה אזורית רחבה – גורלה של הסוגיה הפלסטינית בשני העשורים האחרונים הוא בבואה למצבו של המזרח התיכון כולו. כך משתקפות בזירה הפלסטינית כמה בעיות יסוד חריפות הרווחות במרחב כולו: ערעור גובר על מוסד המדינה – בעקבות לחץ פנימי וחיצוני כאחד; הקושי הגדול לביסוס "עידן ההסדרים" באזור; וההתחזקות של גורמים א-מדינתיים (בפרט אסלאמיים קיצוניים), שרעיונות ההתנגדות והאיבה לישראל ולארצות הברית מטופחים בחסותם. בהקשר הזה יצוינו עיראק ולבנון, לצד הזירה הפלסטינית. פיצולה של הישות הפלסטינית בין שלטון "הסדרי" לשלטון "התנגדות" הוא אפוא בבואה למאבק הפנימי הניטש בכלל המרחב בין זרמים קוטביים, אשר סימונו אינו נראה באופק.
- 6
- 7

הערות

- 1 עד היום נערכו שתי מערכות בחירות פרלמנטריות ברשות הפלסטינית – בינואר 1996 ובינואר 2006.
- 2 אלה כונו לפרקים בלעג "הנהגת מיקי מאוס".